

POLGÁRI JOG

Főszerkesztő:

Dr. MESZLÉNY ARTUR

Szerkesztik:

Dr. BECK SALAMON

Dr. VARANNAI ISTVÁN

Megjegyzések a magánjogi codex-javaslatához.

Irta: Kolosváry Bálint.

Első közlemény.

I. A m. kir. igazságügyminiszter törvényjavaslatának címe: „Magyarország magánjogi törvénykönyve“. Ez a cím már önmagában rámutat arra, hogy a kir. kormány az államélet belső consolidációjának terén a feladatok egyik legfontosabbikának megoldására vállalkozott s elérkezettnek látta az időpontot arra, hogy a csonka országnak kodifikált magánjogot adva: gyarapítsa, hatékonyabbá tegye azt a vonzóerőt, mely a lelkek világában és a gondolkodás homogenitásában az ezeresztendős, integer Magyarország örök ideálja felé mutat.

A jog az állam életrendje. Ennek az életrendnek igen sokfélék a vonatkozásai. De egyetlenegy sincsen közöttük, melynek gyökérszála olyan mélyen nyulnának bele a nemzeti lélekbe s az annak kialakulását befolyásoló tényezők közé, mint éppen azok, melyeknek meghatározása és irányítása a magánjognak a feladata. Közönségesen ugyan azt szokták tartani, hogy valamely nemzet jogrendszerének jellegét az ő alkotmányának bélyege szabja meg. Nem is vonható kétségbe, hogy *kifelé* minden államalkotó nemzet az ő közjogi intézményeiben éli ki magát elsősorban s a közhatalom gyakorlásának alapját, feltételeit és mikéntjét megállapító törvényei jelölik ki helyét az államok társaságában és biztosítják számára azt a súlyt és tekintélyt, melynek sem gazdasági ereje, sem általános kulturája, sem katonai felkészültsége nem kizárólagos előfeltételei. A nemzetek *befelé* való életének azonban a magánjog a közjognál fontosabb tényezője s a jogi gondolkodási mód egységének és változatlanóságának erősebb biztosítója. Az államok közjogi strukturáján gyökeres változásokat idézhet elő egy szerencsétlenül végződött külső háború; — alapjaiban felforgathatják azt a belső forrongások születte

képpen az előttünk fekvő törvényjavaslat előkészítése is hozzákapcsolódik. Ez: *Erdély Sándor*, a Bánffy-cabinet igazságügyministere.

A másik férfit a magánjog codificatiója gondolatának és célkitűzésének legállhatatosabb képviselője, ki egy egész élet áldozatos munkáját szentelte annak, anélkül, hogy a munka eredményét megérhette volna. Nagy szervezőképességét, rendszerező tudományát, szövegezési művészetét és a codificatórius műveletek energikus vezetését örökségkép hagyta azok számára, kiket a külső események változása helyéreállított. Ez: *Lányi Bertalan*.

A harmadik név már a jelen értekei közé tartozik s viselője az, ki a magánjogi codexjavaslatnak, mint egy logikus egységbe tömörített rendszernek a törvényalkotó, a jogtudós és a stylizáló személyiségéből kiáradó egyéni bélyegét adja meg, — aki, ha a hivatali alkalmazás körén belül a szellemi munka nem volna névtelen — a nagy egészre nézve a „szerzői jogot“ igényelhetné magának: *Dr. Szász Béla*, igazságügyi államtitkár. Ami a javaslatnak, mint codexnek, előterjesztésében talán politikai hiba: az nem őt terheli. Ami a javaslatban, mint organikus egységben az alkotó és az irányító szerencséskezű és tollu munkájára utal: annak érdeméből és dicsőségéből a jobbik rész őt illeti. Ha a codexjavaslat számos rendelkezésével szemben merülhet is fel észrevétel: ez csak azt igazolja, hogy bármely kérdés megoldásának mikéntjében ellentétes elvi álláspontok ütközhetnek össze; — de mindig előnyszámba megy az, ha a határozott és egyenes álláspontok elv nélküli compromissumai helyett a törvényalkotója nyíltan és fentartás nélkül foglal a jobbnak vélt, helyesebbnek gondolt elv mellett állást. Az új codexjavaslatnak ez egyik elismerésreméltó, jellemző sajátsága.

II. *Bevezető szabályok.* A magánjog eddigi magyar tervezeteivel és javaslataival szemben rokonszenves ujtásként az 1—7. §§-ok „prologus“-szerűleg egynehány a jogrendszer etikáját érintő tételt, egypár ugynevezett jogi alapfogalmat s a jogszabályok forrásaira, alkalmazására vonatkozó elvi szempontot bocsátanak előre.

Az 1. §. a „személyiség“ (jogalanyiség) és az ennek fogalmi körülhatárolására felhasznált „jogképesség“ tétélezésével foglalkozik, de emellett a „szerzőképesség“ mibenlétére is teszen utalást. — A 2. §. a jogok jóhiszemű gyakorlásának szabályát és a jogokkal való visszaélésnek a törvény védelmén kivülségét hangsúlyozza; a 3. §. a jóhiszeműség vélelmét állítja fel ott, ahol a joghatás a cselekmény jóhiszemű voltától van függővé téve; a 4. §. a méltányosság elvének érvényesülési területét jelöli ki nagy általánosságban, — míg az 5. §. a jog-

magyarázat alapszempontjait; — a 6. §. az analogia jurists a 7. §. végül annak kijelentését tartalmazza, hogy a „törvény“ kitétel alatt a codex terminológiájában a törvényerejű szokás és „egyéb jogszabály“ is értendő, ha csak kifejezett rendelkezések mást nem irnak elő.

Ezek a „bevezető szabályok“ részben nagy térfogatu anyagot ölelnek fel, részben keveset mondanak. A tudománynak és a tvszéknek minden esetre tág teret és lehetőséget nyújtanak arra, hogy a codex taglalását általános jogtani fejtegetésekkel vezesse be. A „sok“ a rövidre szabott hét szakasz tartalmi gazdagságára és sokféleségére vonatkozik; a „kevés“ viszont arra, hogy ez a gazdag tartalom több tekintetben fogyatékos maradt. Ez alól a benyomás alól vonhatja ki magát az olvasó, mikor az erkölcsi szabályok magasságán mozgó általános jogialapelvek, axiomaszerű kijelentések, óvatos fogalomkörülírások mellett az első hét §. a joghermeneutikával, analogiával és a kútfők tanának terminologikai jelentőségü vonatkozásaival is halmozódik.

Szinte nehéz visszaszorítani ekként azt az önként jelentkező észrevételt, hogy a codextervezet, mikor a svájci törvénykönyv bevezető címét követendő például választotta: a bevezető szabályok ötleténél megállott s az abban manifestálódó törvényhozói gondolatot tovább nem fejlesztette. A javaslat ugyan mindjárt az 1. §-ban a svájci mintától eltér és a „személyiség“ (jogalánysiság) fogalmát adja meg azzal az indirekt körülírással, hogy a személyiséget a törvénynek *jogképessé* való kinyilvánítása teremti meg (hozza létre). „*Annak lehet joga és kötelezettsége, akit a törvény jogképessnek — személynek — nyilvánít*“. Ennek a jogképessé (tehát személylyé) nyilvánításnak egyik esete a 8. §. (az emberről és a méhmagzatnál), másik esete a 43. §. első mondata, mely a szóbanforgó jogi kvalitást az egyesületnek és alapítványnak adja meg.

Valóban a codex „Prologus“-ának a személyiség fogalmával *kell* foglalkoznia s helyesen járt el a szerkesztő szortírozó tolla, mikor a svájci törvénykönyv hasonló kijelentését a személyjog köréből ide vette át. (L. svájci törvénykönyv Art. 11. 2-ik bekezdését.) Ezért a mi codexjavaslatunk 8. §-a a svájci codex 11. cikkénél technikai szempontból tökéletesebb is. A baj nem is ebben van, hanem abban, hogy a mi javaslatunk a „személyiség“, „jogképesség“ és „szerzőképesség“ fogalmai körül meglehetősen homályba burkolódik. A szóhangzat dacára is nyilvánvaló t. i., hogy a személyiség és jogképesség nem egymást fedő fogalmak s hogy a „szerzőképesség“ közbevetésével (1. §. 2. bekezdés) az 1. §. a jogok szerzésében

külön törvényes rendelkezésekkel korlátozott személyeket azoktól, akik ilyen korlátozások alá nem esnek: élesen megkülönbözteti. Ez a homály csak úgy osztható el, ha abból indulunk ki, hogy a „személyiség“ a jogok és kötelezettségek birására, illetve hordozására vonatkozó általános jogi tulajdonságot, azaz ennek állandó jelenvalóságát jelenti, amivel szemben a „jogképesség“ a mindenkori szerzőképességi korlátozások keretein kívül a személyiségnek valamely jog megszerzésében — és tegyük hozzá: a javaslat által mellőzött vonatkozás pótlásául — valamely kötelezettség elvállalásában való konkretizálódását, vagyis a konkrétte válhatásnak tárgyi körét akarja kifejezésre juttatni. A „jogképesség“ és „szerzőképesség“ egymáshoz való viszonya így is határozatlan marad s világosabb lett volna, ha a codex I. §. 2. bekezdése „jogképességükben“ és nem szerzőképességükben korlátozott személyekről beszél, mert nyilvánvaló, hogy ezt a két jogi kvalifikációt egymással teljesen azonosnak tekinti.

Hiányzik az I. §-ból, vagy inkább a 3. §. megfelelőbb elhelyezést nyújtó rendelkezéséből a harmadik alapvető, általános jellegű magánjogi fogalom sejtetése: a *cselekvőképesség*. A „Jog- és cselekvőképesség“ rubrumával ellátott I. fejezet 1. a. (8—12. §§.) t. i. a cselekvőképesség körülírását nem lehet megtalálni, jöllehet nem kevésbé, illetőleg nem inkább tantételszerű, mint a személyiség és jogképesség fogalma. Ennek a mellőzésnek lehetne fel tudnunk azt, hogy a „jogügyletek“, „egyéb jognyilatkozatok“ és „jogellenes cselekmények“ rendezésénél a javaslatnak átfogó, egységes alapszempontja nincs. A kérdést utólag még érinteni fogjuk.

A bevezető szabályok másodika (2. §.) nem jogi, mint inkább merőben erkölcsi tétel. Egyébként a svájci törvénykönyv 2. cikkének szinte szó szerinti átvétele. A jogok gyakorlásában és a kötelezettségek teljesítésében a jóhiszeműségnek és a tisztességnek megfelelően kell eljárni, mert a törvény nem nyújt oltalmat a joggal való visszaélésnek. („Jedermann hat in der Ausübung seiner Rechte und in der Erfüllung seiner Pflichten nach Treu und Glauben zu handeln. Der offenbare Missbrauch eines Rechtes findet keinen Rechtsschutz.“) Mint látható, a magyar szöveg csak az „offenbare“ jelzőt tartotta a „Missbrauch“ mellől elhagyandónak. Habár ez a jelző nem is éppen felesleges. A tétel itt a codex homlokán, mint általános elvi szempont szerepel, de korántsem szankciók nélküli. A szankciók szétszórva a magánjog minden részében tömegesen fellelhetők, ahol a törvény relative, vagy abszolúte jogellenes magatartások következményeit szabályozza. Annyi bizonyos, hogy a kathedra és a tudo-

mány, de főleg a jogalkotás szempontjából a 2. §. elemzése és a jogrendszer egészen áttekinthető szintetikus tárgyalása a legszebb és leghálásabb feladatok közé tartozik.

A 3. §. a cselekmények jóhiszeműségtől feltételezett joghatásait érintve meg: a jóhiszeműség vélelmét állítja fel s ezzel a 2. §. gondolatát továbbfejtji. A mai doktrina tanítása szerint — és a javaslat felfogásában is — jogi cselekmények azok a cselekmények, melyekhez a törvény (értve a kifejezést a javaslat 7. §-ának érintett terminológiájában) joghatásokat fűz. Amint fentebb jelezve volt, a bevezető szabályoknak a cselekmények jóhiszeműségét vélelmező ennél a rendelkezésénél lehetett volna nemcsak a „jogi cselekmény“, hanem a „cselekvőképesség“ fogalmát is, legalább azzal az indirekt módszerrel, amint ezt az 1. §. a személyiséggel tette, beilleszteniök. A cselekvőképességről címzett I. Fejezet, 1. alcim 9. §-a t. i. — holott a kérdés sedes materiae-je van — a meghatározás elöl egészen kitér, bár arra szükség volna éppen azért, mert a cselekvőképességi fokozatok három főkategóriája a kivételek nagyszáma s részben egészen új szövevényben oldódik szét s ha a személyiségnél és jogképességnél a javaslat a körülírást helyénvalónak találta: ugyanezt a cselekvőképesség, sőt a jogi cselekmény kérdésében is megtehetette volna. A jogellenes cselekmények tana így, az osztrák polg. törvénykönyv mintájára, a cselekményekre vonatkozó egységes szabályozástól teljesen különválik és a kötelmi jog kizárólagos intézményvilágában merül el. A svájci törvénykönyv 12. §-a a mi javaslatunknak példát adhatott volna.

Egyébként pedig a 3. §. szintén a svájci codex részbeni recipiálása, mert annak 3. articulusa 1. bekezdésében azt mondja: „Wo das Gesetz eine Rechtswirkung an den guten Glauben einer Person geknüpft hat, ist dessen Dasein zu vermuten“. Miután pedig a mi javaslatunk 9. §-a. mint előbb láttuk, távolról sem egészíti ki a 3. §. tételét úgy, mint a svájci codex 12. cikkelye a most idézett 3. cikkely első bekezdését kiépíti, sajnálni lehet, hogy a svájci 3. cikk második bekezdését legalább javaslatunk nem vette át, bár a jóhiszeműség vélelmezésének abban egy igen gyakorlati korrekciója foglaltatik. Szól t. i. a mellőzött 2. bekezdés a következőképpen: „Wer bei der Aufmerksamkeit, wie sie nach den Umständen von ihm verlangt werden darf, nicht gutgläubig sein konnte, ist nicht berechtigt, sich auf den guten Glauben zu berufen“.

A bevezető szabályoknak még egy és az ethikai szempontok érvényesítésére valló elvi tétele van és ez a 4. §. érdekes rendelkezése arról, hogy ahol a törvény a bíró-

ság belátására, az eset körülményeinek, vagy „fontos okoknak“ konkrét mérlegelésére bizza a felmerült kérdés eldöntését, illetőleg ezeknek a mozzanatoknak valamelyikére nyomatékosan ráutal: ott a *méltányosság* szerint kell határozatot hozni. A 4. §. szintén a svájci codexből vétetett át s annak 4. cikkelyével azonos.

A méltányosság a jog szigorán innen áll. Feloldja a bíró kezét a törvény merev alkalmazásában megvalósuló megkötöttség alól és teret enged a szabályokon túlnőtt mindennapi élet emberséges érzésekből s erkölcsi megfontolásokból fakadó kivánságainak. Tulajdonképpen minden magánjogban a rendelkezések színező és okadatól háttereként ott kell lennie a méltányosság gondolatának. Bátor tételezése — amint azt a javaslat és a svájci codex tesz — egyik legfontosabb emeltyűje lesz a jog fejlődésének és rugalmas simulékonyságának, valamint ellensúlyozója annak, hogy a törvénykönyv a jogéletet túlságosan megmerevithesse.

A hermeneutika vezető szempontjait az 5. §. foglalja össze egy plasztikus, rövid tételben, mely a gondos szövegezésnek és praecizitásnak valóban példányképül szolgálhat és a grammatikai és logikai magyarázat eszközei cumulatív alkalmazásának előírásával annyira rugalmasan állítja fel rendelkezését, hogy abba a tudomány és gyakorlat műhelyeiben kidolgozott magyarázati szabályok mind beleférnek. Szinte szükségtelenné válik ezzel az analógiáról rendelkező következő §. (a 6-ik), mely lényegileg véve az interpretatio extensiva-nak a tudomány megállapításai figyelembevételét is előíró codifikálását jelenti. Ez lesz az oka annak is, hogy a 6. §. az *analogia legis*-t megemlíteni feleslegesnek tartotta.

A bevezető szabályok legutolsója (7. §.) a jogforrások tanát érintő azt az egyetlen rendelkezést tartalmazza, hogy a „törvény“ kitétel alatt a javaslat — hacsak kifejezetten ellenkezően nem intézkedik — a törvényerejű szokást és az „*egyéb jogszabályokat*“ is érti.

Miután pedig tagadhatatlan, hogy javaslatunk első hét szakaszával a svájci codex nyomába lépett, visszautalva az eddig röviden már érintett eltérésekre még a következők felemlítése látszik érdemesnek:

Helyes, hogy a jogforrások tanának tüzetes fel-dolgozásától javaslatunk eltekintett, s azt egészben a közjogra s emellett a tudományra, valamint az annak eredményeit értékesítő gyakorlatra háritotta át. Hiszen már az alapkérdés is, hogy mi a „*jogszabály*“: lényegében nem magán- hanem államjogi probléma. Érdekes azonban, hogy a javaslat szerkesztői az ép megérintett kérdésnél, mi módon emancipálták magukat a svájci

minta hatása alól. A svájci codex 1 articulusa öleli magába t. i. azt az anyagot, amit a magyar javaslat 5—7. §-ai elemeiben szétbontva tárnak elénk. A svájci 1. cikkely azonban a maga lenyűgözően tökéletes szerkezetében és bátorságában a mi három szakaszunknál sokkal többet mond. Első bekezdése: „Das Gesetz findet auf alle Rechtsfragen Anwendung, für die es nach Wortlaut oder Auslegung eine Bestimmung enthält“ egyetlen szóval incorporálja a tudomány mindenkori állása szerinti joghermeneutika szabályait, s ezzel többet veszen fel, mint a mi javaslatunk 5 §-a, de felállítja egyuttal a bevezető résszel ellátott codexnek a jogalkalmazást érintő azt a legelső tételét is, mely a magyar javaslatból hiányzik, bár az ily módon elfogadott codificatorius technika szempontjából voltaképp nem volna mellőzhető.

Kifejezett törvényes jogszabály nem létében a svájci codex, mint másodlagos forrásra, a *szokásra* utal; a mi javaslatunk 7. §-a ezzel szemben nemcsak a szokást, hanem az „egyéb jogszabályokat“ is a törvénnyel egyenlő jogforrássá emeli — és itt, mert hazai jogfejlődésünk ujmutatását tartotta követendőnek, kétségkívül a helyesebb utat, a megfelelőbb megoldást választotta. Az „*egyéb jogszabályok*“ kitétele alatt pedig mai jogforrás rendszerünknek azokat az értékes kútfőit kell értenünk, melyek jogfejlesztő és jogalkotó érvényesülése elébe az új törvénykönyv sem fog sorompókat állítani. Eltekintve a döntvényeknek a szokásjogon át megvalósuló nagy jelentőségétől, főleg a helyhatósági statutumokra és a rendeleti jogra gondolunk. — Az új magyar javaslat az 1848 előtti magánjognak a *mai* helyhatósági jurisdictiot messze meghaladó egyetlen még érvényes statutuma maradványát, a jászkún különjogot, eltörölte s ezzel a particularismusban távolról sem érte el azt a fokot, melyet a svájci kodex 5 és 6 cikkelvei az állam kantonális alkotmányára tekintettel engedélyezni voltak kénytelenek. Mig tehát Svájcban a kantonok részserü jogalkotása a forgalmi jogba is mélyen benyúló változtatásokat teszen lehetővé, — addig jövendő magánjogunkat a helyi statutumok csak az 1886:XXI. és XXII. cikkek keretei között érinthetik.

Lényeges az eltérés a svájci codex 1. cikkely 2-ik bekezdés 2-ik mellékmondata és 3-ik bekezdése — s ezekkel szemben a magyar javaslat már érintett 6. §-a között. A mi javaslatunk a törvény által nem rendezett kérdésben a bíróságot a hazai jog szellemének, a jog általános elveinek és a tudomány megalapításainak figyelembevételére utalja. Ezzel a rendelkezéssel az *analogia juris*-t cikkelyezi be azzal az értelmezéssel, amint róla a

mai doctrina tanit. A svájci codex 1. cikkelyének imént jelzett részei ezzel szemben az analogia iuris gondolatát veszik ugyan alapul, de következményeinek levonásában oly szokatlan nyíltsággal és bátorsággal járnak el, mint a minőre egyetlen példa sem utal rá a codificációk történetében. Ha t. i. a felmerült jogesetre a bíróság a törvényben kifejezett rendelkezést nem találva, sőt ilyent, a másodszorban figyelembeveendő szokásjog sem tudna felmutatni, a svájci kodex a bíróságot, *expressis verbis*, új jogalkotásra hatalmazza fel, mondván, hogy „— soll der Richter — nach der Regel entscheiden, *die er als Gesetzgeber aufstellen würde. Er folgt dabei bewährter Lehre und Überlieferung*“.

És ez az igazság. Mit sem ér tudományos szempontból az az elképzelés, hogy a jogrend élő organismus, melyben *mindenre* van szabály, csak le kell olvasni belőle. Mit sem ér, ha azzal áztatjuk magunkat, hogy a jogszabály kiolvasásánál a jog szelleme, a jog alapelvei, a tudomány eredményei pusztán csak eszközök. A valóság az, hogy a „per analogiam juris“ eljáró bíró valóban új jogszabályokat creál s oly tételek szerint ítél, melyeket feltevése szerint és a jog vizsgálata és címzete alapján a törvényhozó kimondott volna, ha a felmerült concret esetre egyáltalában gondolhatott volna.

Ha pedig a dolog így áll: ugy kétségtelen, hogy a mi javaslatunk 6. §-ának rejtetten ugyanezt a tételt declaráló szabályát minden nehézség nélkül lehetett volna a bevezető szabályok homlokán nyíltan és határozottan kijelenteni.

Dr. Nizsalovszky Endre miniszteri
osztálytanácsos

most megjelent új könyve:

A zálogjogok és a telki teher

A könyv bolti ára 6 P
